

ĐÔI MẮT NGƯỜI SƠN TÂY

Bây giờ là cuối tháng 7. Khác với nhiều năm trước, những ngày này, nhất là ở miền Bắc Pháp, ngồi trong nhà đưa tay ra ngoài. Là đã chạm Hè. Chạm vào cái nóng khô, gắt. Như 31°C hôm kia. 31°C thì cũng chưa đến nỗi nào. Nhưng cũng đủ làm cho những kẻ dờ chịu nóng như tôi phải e dè, “nội ít xuất”.

Bây giờ đang Hè, mùa bãi trường. Nhiều gia đình đã rời phố, lên non, ra biển. Sau mấy tháng bị cô – lập, hơn lúc nào hết, người ta cần đi, cần ra ngoài, cần một thay đổi, từ không khí đến không gian. Nhất là với những gia đình sống trong “appartement”.

Khu tôi ở, tuy chỉ có những ngôi nhà biệt lập nhưng, ngay từ đầu tháng, đã lặng lẽ, im lìm. Không còn tiếng xe vào ra, cũng không tiếng trẻ reo đùa, trứng nước hồ bơi.

Mùa nào cũng mang đến cho người ta nỗi buồn của nó: những nỗi buồn không duyên cớ. Riêng tôi, yêu nhất nỗi trưa Hè. Nỗi nhẹ như trời lên (*Hôm nay trời nhẹ lên cao / Xuân Diệu*). Nỗi buồn theo tiếng gáy (*Xao xác gà trưa gáy nã nùng / Lưu Trọng Lư*).

“Đang buồn không hiểu vì sao đang buồn” thì tiếng chim hót bên ngoài kéo tôi ra vườn. Chóa mắt trước những cành hồng rực sắc, tôi rảo bước về cây “cerisier” tìm một bóng mát cho mình, cho lòng.

Dưới hàng cây rợp lá. Nhìn lên phía trời xanh. Chợt thấy lòng rộn rã. Theo đôi mắt treo cành.

Qua màu xanh lá cây, tôi thấy lại màu xanh lơ đôi mắt của Michèle Morgan, người mà Jean Gabin đã kể tai, thì thầm câu nổi tiếng “T’as d’beaux yeux, tu sais”!

Trong “lá thư” sau déconfinement (11/5) tôi viết, ngày đầu, có dịp ra phố, chỉ gặp những cặp mắt vô hồn! Thế mà chỉ 2 tuần thôi, nhất là khi về miệt biển miền Nam thì, cảm ơn Trời, mọi chuyện đang, lần lượt, trở về “gần” như trước. Hay người ta cố gắng làm “gần” như trước. Bởi không có chọn lựa nào khác!

Đời sống đang từ từ hồi sinh. Cùng người!

Và tôi muốn cảm ơn Thượng Đế đã gắn lên con người đôi mắt (những người khiếm thị thì được Trời đền bù bằng một khả năng khác, một biểu lộ cảm xúc khác). Để khóc, để cười, để lo, để giận... và để, khi nhìn vào, tôi cũng thấy chính tôi!

Là “cửa sổ của tâm hồn”, đôi mắt đã được con người mang vào nhiều lãnh vực: văn chương, nghệ thuật (tranh vẽ, phim ảnh...), bệnh lý, tâm lý... đoán tính, xem người.

Theo một bài viết trên mạng, màu mắt tùy thuộc vào sự hiện diện của chất “mélanine” (màu nâu sậm). (Mélanine chỉ có do di truyền).

Có 3 màu chánh: Không có mélanine = mắt xanh lơ (phần đông người Bắc Âu). Mélanine nhiều = mắt nâu / đen (80% trên thế giới). Mélanine + lipochrome (màu vàng) = mắt xanh lá cây (2% thế giới).

Ngoài ra, một vài yếu tố khác cũng cho ra một số màu: xám, hạt dẻ (noisette) hay đôi mắt “varions”: hai con mắt, hai màu khác nhau. Mắt vàng thì lại khác. Đó là mắt của người yếu gan (chưa hẳn là nhất gan). Cũng như mắt trắng khác với (đám) “trắng con mắt” sau ngày 30/4!

Ca dao dạy “*xem... mắt mà bắt hình dong*”. *Mắt lá răm: đáng trăm quan tiền. Mắt lơ: trai thì trộm cắp, gái buôn chồng người! Mắt lá khoai: liếc chồng, chồng chết, liếc trai, trai mù (?). Mắt phượng mí mỏng, mày cong / Tánh tình vui đẹp giữ lòng thủy chung. Mắt lò đờ, tuổi thọ khó cao...*

Quan trọng như thế nên các Cụ ngày xưa kiểm dâu thì phải đi “*coi mắt*” trước, để xem “*bây trẻ có hợp... nhãn không*”. Mặc dầu, theo tôi, cái... miệng, cái tiếng (nhỏ nhẹ, khàn khàn, trong trẻo, the thé...) mới là cái phải “xem” nhất. Ngọt ngào, cần nhần, êm ái, xia xói, vâng dạ, máng mỏ (!)... cũng đều từ đó mà ra!

Mà không chỉ trong việc cưới hỏi. Đi phỏng vấn xin việc mà cứ cúi gằm hay nhìn chỗ khác, lúc trả lời thì “*đi không, bảo đảm trở về không*”.

Trên khuôn mặt, đôi mắt thuộc về một... “thế giới” riêng. Khác với các cô (?) bạn láng giềng được gộp chung vào một “tổ”, dưới sự theo dõi, chăm sóc của một bác sĩ chuyên khoa ORL (tai, mũi, họng) trong khi đôi mắt có một bác sĩ riêng (Nhãn Khoa) cho mình. Không những thế, chúng còn được giới văn nghệ, văn chương vinh danh nhiều nhất.

Trong tranh vẽ, đôi mắt Mona Lisa (La Joconde), qua mấy trăm năm vẫn còn thu hút người xem.

Trong âm nhạc, từ “*mắt em màu trùng dương*” (Y Vân) đến mắt “*xanh xao, bạc tình*” (Trịnh công Sơn), từ *Mắt Nhung* Đức Huy đến *Mắt Biếc* Ngô Thụy Miên... Chao ôi là bao nhiêu thứ “mắt”.

Nhưng được ca tụng nhiều nhất, nói đến nhất, phải là *mắt huyền*:

•Phạm Duy: ...Nơi ta đi chó sói ngủ vùi. Một đàn nai: *mắt huyền* thơ đại... (*Giã Từ Ác Mộng*)

•Văn Cao: ...Chiều năm xưa gót hài khai hoa, *mắt huyền* lưu xuân, dáng hồng thom hương (*Cung Đàn Hoa*)

•Tô Vũ: Em đến thăm anh người em gái. Tà áo hương nồng. *Mắt huyền* trù mến, sưởi ấm lòng anh (*Em Đến Thăm Anh Một Chiều Mưa*)

•Hoàng Dương: Hà Nội ơi. *Mắt huyền* ngây ngất đê mê, tóc thề thả gió lê thê, cứ tin ngày ấy anh về (*Hướng Về Hà Nội*)

...v.v.

Thế, *mắt huyền* là *mắt* ra sao? “*Huyền*” của mơ *huyền* (mò)? Hay “*huyền*” của *tóc huyền*?

Trước tôi cứ nghĩ *mắt huyền*, như *tóc huyền*, là đôi mắt đen (láy). Sau này mới biết, “*huyền*” trong *mắt huyền* có nghĩa là đẹp. *Mắt huyền*, *huyền châu*: đôi mắt đẹp (từ điển Đào Duy Anh). Cũng như *dáng huyền* (*Mộng Chiều Xuân* / *Ngọc Bích*) là *dáng đẹp* (cây *dáng huyền* / *bonsai*), không phải cái *dáng*... đen thùi lù lù kê bên trong xe buýt!

Ở cái lương thì có những vở “*Mắt em là bể oan cừ*”, “*đôi mắt người xưa*”...

Thi ca thì khác, ít thấy *mắt huyền* lập đi, lập lại. Mà là “*dòng sông*” với Lưu Trọng Lư, là “*bóng dừa hoang dại*” với Đinh Hùng. Với Nguyễn Sa chúng là “*đôi mắt cá uơn*” (*đôi mắt cá uơn* như sắp sửa se mình...) Nguyễn Bính còn ghê gớm hơn nữa khi tuyên bố:

“*Bao nhiêu chí lớn trong thiên hạ.
Góp lại chưa đầy mắt mỹ nhân...*”!!!

Nhưng độc đáo nhất, phải là Nguyễn Du:

“*Làn thu thủy, nét xuân sơn.
Hoa ghen thua thắm, liễu hờn kém xanh*”.

Không một chữ “*mắt*” nào trong đó, mà đọc lên đã thấy *mắt*—(rất—)*huyền* ngay!

Thi hào quả có khác!

Ở miền Nam, thời 54–75, đôi mắt nổi tiếng nhất không phải là mắt Huế, mắt Đà Lạt, mắt Sài Gòn hay mắt Nha Môn... Mà là một đôi mắt Bắc Kỳ. “*Mắt em dịu dịu buồn Tây phương*” là câu thơ trong bài “**Đôi Mắt người Sơn Tây**” của **thi sĩ Quang Dũng**, đã được **nhạc sĩ Phạm Đình Chương** làm cho bất tử khi phổ thành ca khúc với 4 câu mở đầu lấy từ bài “Đôi bờ”.

Tuy chưa bao giờ gặp nhau (?), đầu đã cùng tham gia chống Pháp, nhưng, tôi nghĩ, giữa thi sĩ và nhạc sĩ, ngoài sự đồng cảm (cùng một nỗi tình), còn có mối liên hệ sâu xa khác: cả hai đều là người Sơn Tây (bên Ngoại Phạm Đình Chương).

Có nhiều giai thoại về “đôi mắt người Sơn Tây”, “người” đã làm thi sĩ xúc động viết nên bài thơ.

Trong quyển hồi ký 2 “Thời cách mạng kháng chiến” (Hoa Kỳ – 1989), nhạc sĩ Phạm Duy cho biết, người Sơn Tây có đôi mắt đã làm thi sĩ “nhớ xứ Đoài mây trắng lắm” là cô hàng cà-phê ở Chợ Đại (Cống Thần) tên Nhật, còn một biệt danh khác là Akimi. Sau một thời kháng chiến khiến chán, cô hàng dinh tê vào thành (“xa quá rồi em người mỗi ngã / đôi bờ đất nước nhớ thương nhau”). Theo làn sóng di cư 54, cô Akimi vào Nam, và là một trong những vũ nữ nổi tiếng ở “Tự Do”. Năm 75, cô di tản sang Mỹ. Khi Quang Dũng mất, Phạm Duy có gọi cho cô báo tin buồn này.

Năm 2017, trên mạng “Tuổi trẻ”, ký giả Quốc Việt lại đưa ra một nguồn tin khác. Vẫn cái mối tình thâm lặng của thi sĩ với cô hàng cà-phê. Vẫn chung một lý do khiến nhà thơ viết nên “Đôi mắt người Sơn Tây”. Nhưng sự khác biệt là ở nhân vật Akimi.

Theo tiết lộ của ông Hoàng Giáp, một đàn em học dưới lớp Quang Dũng “... Nguyên tiểu đoàn trưởng pháo binh 523, sư đoàn 304 từng tham chiến Điện Biên Phủ...”

(<https://tuoitre.vn/di-tim-doi-mat-nguoi-son-tay-1254814.htm>), cô Nhật nguyên là một “thiếu nữ yêu kiều, quý phái và có học hành” (sic) nhưng vì hoàn cảnh chiến tranh nên cô đã trở thành vũ nữ ở Hà Nội. Cô được các sĩ quan Nhật mê đắm đặt tên là Akimi để đỡ nhớ... “phụ nữ Nhật” (theo ông Giáp). Sau 1946, cô Nhật vào kháng chiến mở hàng cà-phê và “Cô chính là tai mắt bí mật của Việt Minh ở vùng trái độn luôn dày đặc tình báo ta lẫn mật thám Pháp cài cắm nghe ngóng lẫn nhau” (sic). Đúng là VC, cái gì [cũng] ráng nhét cho được Đảng vào trong đó. Đúng là tiểu đoàn trưởng pháo binh 523 (5+2+3 = bù trừ!), thuộc sư đoàn... 304 (30 tháng 4)! Về già mà cũng vẫn còn nở văng miêng tùm lum! Nếu là gián điệp sao lại dinh tê trốn CS, rồi di cư 54, di tản 75? Hay khi làm gián điệp, thấy, chứng kiến sự tàn ác của CS nên cô Nhật “tung cánh chim tìm về tổ ấm”?

Ngược lại với cái giả thuyết “đôi mắt tây phương” này, là giải thích của ông Sơn–Tây–Phan–Lạc Phúc (nguyên chủ bút báo Tiền Tuyến), người gần làng với Quang Dũng... Theo ông Phúc, “mắt em dịu dịu buồn Tây phương” thì “Tây phương ở đây không phải là occident, mà là chùa Tây Phương ở Sơn Tây đấy” (trang 90 / Tuyển Tập Tạp Ghi). Chùa Tây Phương (Sơn Tây) là một trong những thắng cảnh nổi tiếng nhất miền Bắc.

Tôi đọc bài thơ trước khi biết bài hát, trước hơn nghe người hát. Ở Sài Gòn, tôi nghe Thái Thanh, rồi Phạm đình Chương. Vượt biên sang đây, đầu thập niên 90s, mua được cuốn băng “Duy Trác”. Và nghe ông hát bài này. (<https://www.youtube.com/watch?v=vJO5BZ6uYdw>). Mỗi tiếng hát, một cảm xúc. Nhưng với Duy Trác, mỗi lần nghe, là một lần xúc động.

“**Đôi mắt người Sơn Tây**” được Sơn–Tây–Quang–Dũng viết năm 1948. Sơn–Tây–Phạm–Đình–Chương phổ nhạc năm 1970. Trên 40 năm sau (1992), có chàng trai miền Tây (VN) nghe một lần qua một tiếng hát độc đáo, một “sáng tác” tuyệt vời. “Sơn–Tây–từ–A–đến–Z”, ở trên đất... Tây. Nghe trong hoàn cảnh đó, làm sao chỉ “thưởng thức không” thôi? Nhất là với những câu:

*“Em hãy cùng ta mơ
Mơ một ngày đất Mẹ
Ngày bóng dáng quê hương
Đường hoa khô ráo lệ”.*

72 năm sau ngày bài thơ được viết (2020), cái giấc mơ nhỏ bé tầm thường: đường quê hương, “hoa khô ráo lệ”, vẫn còn là cái mơ ước của người Việt Nam!

Khác chẳng, trong những đôi mắt “u uẩn chiều luân lạc, buồn viễn xứ khôn khuây” đó, không chỉ là những đôi–mắt–Sơn–Tây!

BP
29/07/2020

Nguồn: Internet eMail by **th** chuyển

Đăng ngày Thứ Tư, July 29, 2020
Ban kỹ thuật Khóa 10A–72/SQTĐ/ĐĐ, ĐĐ11/TĐ1ND, QLVNCH